

- **שם המחקר:** ממצאי סקר מקדים בקרב מדריכות כלה ובלניות למיזם "בניית הדרכה מותאמת לנשים עם מוגבלות שכלית התפתחותית או נשים עם מוגבלות קוגניטיבית העומדות לקראת נישואין"
- **שנה:** 2024
- **סוג מחקר:** מחקר קרן שלם
- **מס' קטלוגי:** 890-731-2024
- **שמות החוקרים:** ד"ר עדי לוי ורד.
- **רשות המחקר:** יחידת מכלול – מחקר והערכה, קרן שלם.

תקציר מנהלים

מחקר זה נערך על ידי יחידת מכלול – מחקר והערכה, קרן שלם

רקע

הסקר בוצע בשיתוף פעולה עם המשרד לשירותי דת, עמותת עדן, משרד הרווחה והביטחון החברתי וקרן שלם, כחלק ממיזם לפיתוח תכנית הדרכה מותאמת לנשים עם מוגבלות שכלית או קוגניטיבית העומדות לפני נישואין. נשים אלו מתמודדות עם אתגרים ייחודיים במהלך ההדרכה והטבילה, הנובעים מקשיים בהבנה ובתפקוד. מדריכות כלה ובלניות ממלאות תפקיד חשוב בהנחיית נשים אלו, אך מרבית המדריכות/בלניות לא קיבלו הדרכה מותאמת לנושא זה. המטרה המרכזית של הסקר היא לתאר את המצב הקיים בקרב מדריכות כלה ובלניות ביחס להדרכת נשים עם מוגבלות שכלית או קוגניטיבית, ולהוות תשתית לפיתוח תכנית הדרכה מותאמת שתסייע בהדרכת נשים אלו בצורה מותאמת לצרכיהן הייחודיים.

מטרת המחקר

מטרת הסקר הייתה לבחון את המצב הקיים ולהציג תמונת מצב ראשונית אשר תשמש כבסיס לפיתוח תכנית הדרכה מותאמת לנשים עם מוגבלות שכלית או קוגניטיבית. הסקר התמקד באתגרי ההדרכה של מדריכות כלה ובלניות ובהתמודדותן עם נשים בעלות קושי קוגניטיבי.

שיטת המחקר

שאלון הסקר פותח על ידי יחידת 'מכלול' של קרן שלם בשיתוף ועדת ההיגוי של המיזם, והופץ ביוני 2024 באמצעות פלטפורמת Google Forms. השאלון נשלח למדריכות כלה ובלניות באמצעות הודעות וואטסאפ ודואר אלקטרוני, תוך שימוש ברשתות ההפצה של המשרד לשירותי דת ועמותת עדן.

הסקר כלל 71 משיבות – מדריכות כלה ובלניות – ממקומות שונים בארץ, המעניקות שירות לנשים ממגזרים שונים ומגוונים. שאלון הסקר כלל מספר שאלות רקע (שאלות הנוגעות לתפקידן, היישובים בהם הן פועלות, סוגי המגזרים להם הן נותנות שירות, המסגרות בהן פועלות, ועוד) וכן שאלות הנוגעות למידת ההכשרה שקיבלו להדרכת אוכלוסייה זו, לקשיים ואתגרים עימם התמודדו באופן כללי ובתכנים ספציפיים, ולדרכי ההתמודדות שלהן עם הסיטואציה. הממצאים נאספו ונותחו על ידי יחידת 'מכלול' של קרן שלם, והוצגו בצורה כמותית ואיכותנית במסמך הסקר.

ממצאים

מהסקר עלה כי 76% מהמדריכות לא קיבלו כל הכשרה ייעודית להדרכת נשים עם מוגבלות שכלית או מוגבלות קוגניטיבית, אף על פי ש-84% מהן הרגישו שהנשים הבינו את ההדרכה במידה רבה, למרות הקשיים הקוגניטיביים. כאשר התבקשו המשתתפות לבחור באילו תחומים הן חשו אצל הנשים קושי משמעותי יותר בהבנה (תוך אפשרות לבחור מתוך מספר סיבות), הן דיווחו במידה דומה פחות או יותר (כ-30%) על שלושת התחומים שהוצגו להם: כמות המשימות הנדרשות, הבנת מושגים הקשורים לזמן (כגון ספירת הימים והכנות לטבילה), והבנת הפעולות המעשיות הנדרשות כמו הכנה לטבילה ובדיקות טהרה. באופן ספציפי יותר, בהקשר של תחומי ההלכה שהוצגו להן, דיווחו המשתתפות כי התחומים בהן חשו קשיים משמעותיים יותר הם: הבנת דיני פרישה והרחקות, זמני בדיקות, ובדיקות טהרה. כאשר נשאלו על אופן התמודדות עם קשיים אלה, המדריכות והבלניות נקטו במספר אסטרטגיות, בהן: חזרה על ההסברים, שימוש באמצעי המחשה כמו ציורים, שרטוטים, סיפורים והדגמות פיזיות, וכן תמיכה רגשית מותאמת לצרכי הנשים, תוך שימוש בשפה פשוטה ובדיקת ההבנה במהלך ההדרכה. בחלק מהמקרים, המדריכות נעזרו במלוות, כגון חברות או קרובות משפחה של הנשים, כדי להבטיח שההדרכה תובן ותיושם כהלכה. המדריכות/בלניות הביעו תחושות של שליחות ואחריות כלפי הנשים שהן מדריכות, אך גם חששות שההסברים לא יובנו במלואם או שהנשים לא יצליחו ליישם את ההנחיות, במיוחד לאור המורכבות של הנושאים והלחץ שמאפיין את התקופה שלפני החתונה. עם זאת, כרבע מהמשיבות דיווחו כי לא נתקלו בקשיים מיוחדים והן מרגישות ביטחון ביכולתן להעביר את ההדרכות בצורה מוצלחת.

המדריכות/בלניות הציעו מספר פתרונות לשיפור ההדרכה, בהם שימוש באמצעים דידקטיים כמו הדגמות פיזיות, רישום ויזואלי של הנחיות והדגשת הנקודות החשובות ביותר, וכן תמיכה בהמשך הקשר הטלפוני עם הנשים לאחר החתונה. בנוסף, הן הדגישו את הצורך בהכשרה ייעודית להדרכת נשים עם מוגבלות שכלית או מוגבלות קוגניטיבית, הכוללת פיתוח כלים פדגוגיים שסייעו להן להעביר את ההדרכה בצורה בהירה ומובנת לנשים עם צרכים מיוחדים.

מסקנות, תובנות והמלצות

במסגרת מפגש להצגת ממצאי הסקר בפני השותפים, עלו התובנות וההמלצות הבאות:

1. קיים צורך לאפיין את האוכלוסייה וצרכיה בפני המדריכות/בלניות אשר ישתתפו בקורס ההכשרה להדרכה מותאמת, תוך דגש על ההבדלים בין מוגבלות שכלית/קוגניטיבית למוגבלויות אחרות כגון מוגבלות פיזית. התייחסות למאפייני האוכלוסייה מתוכנן להיכלל באחד השיעורים בקורס.
2. הממצאים המתייחסים להיבטים ספציפיים בהדרכה אשר קשים יותר להבנה, וכן לתכנים ההלכתיים הספציפיים אשר מקבלות השירות מתקשות להבין – עשויים לסייע בהחלטה לגבי התכנים שיש לבצע חשיבה משמעותית לגביהם ולחשוב האם הם הכרחיים או שניתן להורידם, ובמידה ויש להשאירם – מהם האמצעים הפדגוגיים הטובים ביותר שיאפשרו לפשט את הנושא ולהעבירו באופן שיהיה ברור לאישה. כמובן שההחלטה לגבי נושאי הבסיס והתכנים שניתן או לא-ניתן להוריד בהדרכה תהייה מבוססת על המלצותיהם של הרבנים שייקחו חלק בפיתוח ההדרכה המותאמת.
3. הממצאים מבליטים את הרגישות של המדריכות/בלניות כלפי הנשים עם המוגבלות (שיח שהוא בגובה העיניים, אל האישה עצמה או מקסימום במידה שווה אל האישה ואל המלווה, אך לא רק למלווה). כמו כן, לאורך כל הממצאים, עולה באופן משמעותי המחויבות, האכפתיות, תחושת השליחות והחשיבות הרבה שהמדריכות/בלניות רואות בכך שהנשים יבינו את מה שהן מסבירות ויישמו את הדברים.

4. הודגשה החשיבות של שיתוף רבנים אשר מכירים את אוכלוסיית הנשים עם מוגבלות שכלית או מוגבלות קוגניטיבית, על מנת שיחד איתם ניתן יהיה לקבל החלטות לגבי התכנים המחייבים (החיוב הבסיסי) לעומת תכנים שניתן יהיה להוריד או לצמצם. עלתה הצעה לפנות לרבנים שעובדים עם המסגרות של הרווחה.

5. ממצאי הסקר עשויים לשמש את וועדת ההיגוי במספר אופנים:

א. בניית התוכן ההלכתי – הצגת המגבלות, היכולות והקשיים של מקבלות השירות בפני הרבנים יסייע בחשיבה לגבי התכנים ההלכתיים שייכנסו להדרכה המותאמת.

ב. בניית תכני הקורס – התכנים שיגובשו יכולים להתבסס בין היתר על הממצאים שעלו בסקר, הן מבחינת התכנים שנמצאו כמורכבים וקשים להבנה, והן מבחינת התחושות של המדריכות בהדרכה של אוכלוסיית נשים עם מש"ה או מוגבלות קוגניטיבית.

ג. פיתוח אמצעי הדרכה – הממצאים יכולים לסייע בחשיבה לגבי התכנים עבורם כדאי להשקיע את המאמצים בפיתוח אמצעים פדגוגיים ויצירת כלי עזר, לטובת פישוט, הנגשה, הדגמה והמחשה של התכנים והפעולות השונות אותן מתבקשות הנשים להבין ולבצע.

מילות מפתח: מדריכות כלה, בלניות, מוגבלות שכלית התפתחותית, מוגבלות קוגניטיבית, הדרכה לנישואין, התאמת הדרכה, הכשרה מקצועית, תכנים הלכתיים.

- [לפריט המלא](#)
- [למאגר המחקרים של קרן שלם](#)
- [למאגר כלי המחקר של קרן שלם](#)